

Ráðdeild, hógværd og lítillæti

Við enduruppbyggingu landsins þurfa Íslendingar að tileinka sér ný gildi. Menntun og nýsköpun verða í öndvegi en byggt verður á gömlum stöðum. Kallað er eftir nýju fólki og nýjum hugmyndum og aðild að Evrópusambandinu. Uppgjör þarf að fara fram.

Fréttablaðið heldur áfram að leiða saman fólk sem hefur skoðanir á framtíðarmöguleikum Íslands. Að þessu sinni settust niður með Birni Þór Sigbjörnssyni þau Ásgeir Jónsson, hagfræðingur hjá Kaupþingi, Halla Tómasdóttir, stjórnarformaður Auðar Capital, Guðni Th. Jóhannesson lektor í sagnfræði við Háskólann í Reykjavík, Sigríður Þorgeirsdóttir, dósent í heimspeki við Háskóla Íslands og Finnur Oddsson, framkvæmdastjóri Viðskiptaráðs.

Fyrst var rætt um aðkallandi vandamál.

Finnur: Það þarf að leysa bráðavandamál til að koma þjóðfélaginu aftur á einhvern kjöl og Alþjóðagjaldeyrissjóðurinn er mögulegur farseðill inn í slíkt ferli. Það ganga kjaftasögur um að sjóðurinn sé versta stofnun sem hægt er að hugsa sér að fá hér inn en þær sögur eru ekki í samræmi við raunveruleikann. Þar sem sjóðurinn fer inn þar eru vandamál og það er ekki alltaf hægt að búa til paradís þar sem eru vandamál. Það er kannski eðlilegt að sjóðurinn sé spyrntur við vandamál en yfirleitt hjálpar hann til við að laga hlutina.

Ásgeir: Það þarf að tryggja stöðugleika í fjármálakerfinu og að sparnaður geti aftur farið að renna til arðbærra verkefna. Að mínu áliti er ljóst að íslenska krónan er búin sem gjaldmiðill og sá sem neitar því lokar augunum fyrir veruleikanum.

Halla: Ég vona að við Íslendingar höfum auðmýkt og vit til að leita til færustu aðila og okkur vitrara fólks. Margir hafa tekist á við gjaldeyriskreppur, bankakrisur og enduruppbyggingu ríkja sem farið hafa illa. Við þurfum ekki að leita langt, Svíþjóð og Noregur gengu í gegnum þetta. Við hér erum meira og minna öll háð og vanhæf til að gera þetta ein og sjálf.

Sigríður: Upplýsingar hafa verið fyrir hendi en almenningur ekki verið upplýstur og það hefur ekki verið gripið til réttra aðgerða. Vegna ógnarstjórnar í pólitíkinni hefur ríkt ótti í samfélaginu. Hér hefur um of langt skeið verið hrammur yfir pólitíkinni, hún er ónýtt og hana þarf að endurreisa. Það er ekki nóg að endurreisa atvinnulífið og fjármálakerfið.

Ásgeir: Ég álit ekki að það þurfi grundvallarbreytingar á íslensku

hagkerfi eða þjóðinni. Þetta er bara fjármálaáfall, bankakreppa, aðrar þjóðir hafa orðið fyrir þessu en þetta gerist með ofsafegnari hætti þar sem ríkið er of smátt til þess að geta varið fjármálakerfið. Bankar hafa þann veikleika að fara á hausinn ef lausaféð er dregið úr þeim. Það hefur alltaf verið og þetta snýst því ekki um nýfjrálsbyggju eða kapitalisma.

Halla: Nýja hagkerfið í öllum heiminum mun einkennast af aukinni áhættumeðvitund og aukinni samfélagsmeðvitund. Ég held að skilgreining okkar á arði og hagnaði muni breytast og verða víðari og það verði hugsað meira til lengri tíma.

Evrópusambandið

Ásgeir: Það þarf að fá Alþjóðagjaldeyrissjóðinn hingað inn, ganga svo í Evrópusambandið og taka upp evru í framhaldinu. Atburðir síðustu vikna sýna að íslenska ríkið gat ekki varið fjár-

FINNUR ODDSSON

málakerfið og bankana. Ef við hefðum haft evru væru að minnsta kosti einhverjir af bönkunum á lífi. Glitnir átti til að mynda íslenskar eignir sem hann gat ekki umbreytt í erlent lausafé. Bankarnir á Íslandi voru ekki verri en þeir útlensku en ríkið hafði hvorki tæki né getu til að bregðast við. Það þarf að breytast því við getum ekki boðið ungum Íslendingum upp á slíkan óstöðugleika.

Björn: Er sem sagt lífsnauðsynlegt að ganga í Evrópusambandið?

Ásgeir: Algerlega. Með inngöngu verjum við fullveldið. Það felst ekki fullveldi í að vera ein og varnarlaus og skolast út með öldum sem lenda á landinu. Það að vera í ríkjabandalagi tryggir stuðning til þess að geta varið fullveldið. Við getum þá haft um okkar mál að segja því við erum hluti af kerfi sem tryggir að við getum fengið okkar vilja fram.

Sigríður: Ég hef alltaf verið Evrópusinni og skrifaði grein fyrir nokkrum árum þar sem ég sagði að við ættum að fara í Evrópusambandið af hugsjón. Ég hafnaði því að við ættum eingöngu að horfa á þetta út frá efnahagslegum rökum því þau ein og sér eru of þröng. Við erum Evrópuþjóð og eigum menningarlega samleið með Evrópu. Ég er sammála Ásgeiri með fullveldið, þú ert ekki fullvalda nema þú takir þá ábyrgð sem fylgir því að vera í ríkjasambandi. Það var á vissan

hátt ábyrgðarleysi gagnvart okkur sjálfum og Evrópu að vera ekki aðilar.

Finnur: Það er kaldhæðnislegt að meginástæðan fyrir andstöðu margra við Evrópusambandsaðild var annars vegar fullveldi og hins vegar sjálfstæð peningastefna. Í dag er nánast súrealískt að þetta hafi verið þröskuldarnir. En auðvitað þarf að taka tillit til hagsmuna mismunandi atvinnugreina í þeirri umræðu sem fram undan er.

Guðni: Ég hef ekki gert upp hug minn gagnvart aðild heldur haldið því opnu en það er óheppilegt að núna erum við upp við vegg. Í hinum fullkomna heimi hefði verið betra ef afstaða til aðildar að Evrópusambandinu hefði verið tekin undir allt öðrum kringumstæðum. En núna er staðan þessi og ég óttast að umræður um aðild eða ekki aðild verði afskaplega hatrammar og hatrammari en þær hefðu verið undir öðrum kringumstæðum.

Uppgjörð

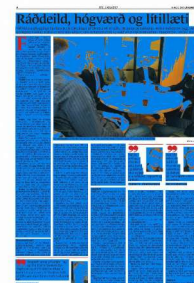
Sigríður: Ákveðið uppgjör þarf að fara fram. Við þurfum að vinna jafn vel í því og við þurfum að standa að uppbyggingu Íslands. Grunnur trausts er brostinn og það þarf að endurskapa forsendur fyrir trausti sem er vefurinn sem heldur samfélaginu saman.

Halla: En þetta er hættulegt, maður finnur að almenningur treystir ekki fjármálafrirtækjum og ég held að svona uppgjör muni hella olíu á bál þess fólks sem er brjáláð út í fjármálageirann. Það sem gæti gerst er að okkar færasta fólk á þessu sviði kjósi að vera ekki hér og að fjármagn leiti annað og það þýðir að við munum búa í landi án súrefnis. Það þarf að gera hlutina upp með eðlilegum hætti en um leið þarf að standa vörð um að við hengjum ekki saklaust fólk.

Finnur: Í umræðunni er fullt af fólki brennimerkt. Ekki bara tíu eða fimmtán manns. Þúsundir unnu af heilum hug og öllu hjarta í þessum fyrirtækjum og ef við höldum áfram á þessari braut ýtum við frá okkur fullt af fólki sem mun finnast það óvelkomið hér.

Ásgeir: Ef málin verða persónugerð með þessum hætti eyðum við orkuna í neikvæða hluti og lokum augunum fyrir þeim kerfisbundnu breytingum sem þarf að ráðast í. Þá drögum við engan lærdóm af þessu.

Sigríður: Ef við segjum að þetta

fólk hafi bara unnið vinnuna sína þá getum við sagt að það hafi unnið samvisskusamlega en samvisskulaust. Við þurfum öll, hvort sem við

erum í banka, vísindum, fiskvinnslu eða hvar sem er, að gera okkur ljóst í hvers þágu við erum að vinna og hvaða samfélagslega þýðingu störf okkar hafa. En það má ekki gera lítið úr því að Hannes Smáráson eða hverjir sem það nú voru unnu verk sem koma mjög illa við marga. Þeir ástunduðu rányrkjukapítalisma og við og börnin okkar þurfum að borga fyrir þessa menn.

Björn: Hvað áttu við með rányrkjukapítalisma?

Sigríður: Þetta voru sjálftekumenn. Launin þeirra voru komin úr hófi, þetta var komið út í algjört rugl og við og næsta kynslóð eigum að borga reikninginn. Hvað annað viltu kalla þetta?

Ásgeir: Það er mjög misráðið að fókusera á persónur í þessu sambandi. Að baki bjuggu hugmyndafræði og viðhorf og ákvarðanir voru teknar eftir ákveðinni stefnu. Útrásin fór fram fyrir opnum tjöldum og FL group sem dæmi var skráð félag og starfaði fyrir opnum tjöldum. Þeir sem létu fjármuni í það félag hlutu að vita hvaða áhættu þeir voru að taka.

Halla: En það ríkti áhættumeðvitundarleysi.

Ásgeir: Það er allt annað mál. En ekkert af þessu fólki ætlaði að svindla á einhverjum. Þetta snýst ekki um það. Þetta snýst að einhverju leyti um of mikla áhættusækni og líka það að ríkissjóður gat ekki veitt fjármálakerfinu sama stuðning og þekkist í nágrannalöndunum.

Guðni: En hvað með allar viðvaranirnar, áttu ekki bjöllurnar að klingja?

Ásgeir: Jú að sumu leyti hefðu þær átt að gera það en það liggur samt fyrir að stjórnvöld voru mjög illa undir þetta búin og það hefur gert slæma stöðu enn verri. Það liggur einnig fyrir að trúnað skorti á milli stofnana, svo sem á milli Seðlabankans og viðskiptabank-

anna til að geta fundið sameiginlegar lausnir.

Halla: Þetta er kannski ekki rétti tíminn til að leita að sökdólgum en vissulega þarf að fara fram heilbriggt uppgjör. Þegar við drögum fólk til ábyrgðar þarf að athuga að bæði almenningur og lífeyrissjóðirnir höfðu miklar upplýsingar um hvernig fyrirtækin voru rekin en ákváðu samt að kaupa í heim hlutabréf. Þannig að ef við förum að draga til ábyrgðar þá eru ansi margir sem þurfa að bera ábyrgð.

Sigríður: Það er alveg rétt en þarna kom að fólk sem ekki bar hag landsins fyrir brjósti og nú þarf að hleypa öðrum að. Spillingin hefur falist í því að of fáir hafa tekið of mikilvægar ákvarðanir sem lenda á fólki sem á ekki að þurfa að bera þær.

Ásgeir: Ef það hafa verið fram- in lögbrot þá þarf náttúrulega að taka á því með viðeigandi hætti.

Tækifærin

Halla: Núna ættum við að horfa til nýsköpunar og minni fyrirtækja, veita fjármagni og styrkjum í þá

Nú þarf að leggja áherslu á aðra þætti í þjóðarsál- inni og það eru ráðdeild, hógværð og lítillæti.

GUÐNI TH. JÓHANNESSON

Það felst ekki fullveldi í að vera ein og varnarlaus og skolast út með öldum sem lenda á landinu.

ÁSGEIR JÓNSSON

” Þúsundir unnu af heilum hug og öllu hjarta í þessum fyrirtækjum og ef við höldum áfram á þessari braut ýtum við frá okkur fullt af fólki sem mun finnast það óvelkomið hér.

VIÐ HRINGBORÐIÐ Guðni Th. Jóhannesson, Sigríður Þorgeirsdóttir, Finnur Oddsson, Ásgeir Jónsson og Halla Tómasdóttir.

átt og byggja upp fleiri minni stöð-ir. En um leið og ég segi þetta geri ég ekki lítið úr því að við þurfum að bjarga því atvinnulífi sem hér er núna og þá sérstaklega útflutningsgreinum.

Við þurfum að horfa á það sem við höfum og við eigum orkuna og við eigum margt vel menntað fólk. Svo held ég að ferðamannaþjónustan hafi aldrei átt meiri möguleika því í fyrsta sinn er ekki svakalega dýrt að koma til Íslands og við ættum að nýta okkur það.

Ég trúir að seigla Íslendinga sé þess eðlis að hún geti komið okkur í gegnum þetta en það verður ekki gert nema við tökum höndum saman enn betur en við gerum núna.

Sigríður: Eftir standa atvinnuvegirnir og tiltölulega vel menntuð þjóð og nú eigum við að stíla inn á menntun og frumkvæði. Það má alls ekki leita að einhverjum heildarlausnum heldur þarf að horfa til marg- og fjölbreytileika. Varast ber einsleitni. Við höfum haft kapitalisma sem hefur í fjármálakerfinu þróast út í rányrkju-kapitalisma sem hefur nýst fáum en komið niður á mörgum. Nú þarf að taka upp kapitalisma sem græðir í tvöfaldrí merkingu orðsins; er ábatasamur og græðir þau mein sem hafa þjakað samfélagið.

Halla: Ég tek undir þetta, það verður víðari skilgreining á arðsemi. Það er ýmislegt gott í gangi og ég segi stundum að nú ríki ákveð-

inn kreppukærleikur sem er að mörgu leyti jákvætt. En Ísland verður ekki byggt upp á ný með skammtímalausnum.

Finnur: Þegar búið er að koma á stöðugleika – og ég er algjörlega viss um að það tekst – þá hef ég óbilandi trú á fólkinu sem hér býr. Ef við búum til jarðveg eða umhverfi þar sem fólk fær að njóta sín, þar sem ríkir frelsi til að grípa tækifærin og gera eitthvað með þau, þá munum við horfa fram á miklu bjartari framtíð. Það er hins vegar ómögulegt að segja hver þessi framtíð verður vegna þess að ég held að hugmyndaflugið sem býr í okkur sé miklu meira en svo að við hér við þetta borð getum sagt til um framhaldið. Tækifærin liggja klárlega í tengslum við menntastarf, orkuna, sjávarútveginn og ferðaþjónustuna og eitthvað nýtt mun spretta upp í þeim greinum. En eitthvað, sem við getum ekki gert okkur í hugarlund, mun líka spretta upp. Þess vegna þarf að búa til jarðveg svo það geti orðið.

Halla: Af því að við höfum alltaf hugsað í skammtímalausnum þá hef ég áhyggjur af því að orkan verði notuð í þann eina farveg sem við höfum fundið og það eru álver. Þau eru góð og gild og hafa hjálpað okkur mikið en hugsandi ykkur ef orkan væri í boði fyrir alla á sama verði og álfyrirtæki fá hana á. Margir gætu komið með frábærar hugmyndir um hvernig nýta mætti orkuna.

Guðni: Við ætlum að byggja nýja Ísland og ég held að á Nýja-Íslandi verði að vera ný hugsun. Ráðamenn og við flest höfum lofsungið eða lagt áherslu á gildi á borð við; við þorum þegar aðrir hika og við tökum ákvarðanir hratt þegar aðrir þurfa að bíða. Nú þarf að leggja áherslu á aðra þætti í þjóðarsálinni og það eru ráðdeild, högværð og lítillæti. Ég vona að í næsta áramóta- varpi leggi forsetinn áherslu á þessa þætti hins íslenska bónda. Bóndans sem hugaði að sínu og hugsaði um sitt. Svo fékk hann gest frá útlöndum og sá komst að því að þessi bóndi kunni latínu og hafði heimsbókmenntirnar í betri stofunni. En hann flaggaði því ekki og rasaði ekki um ráð fram.

Ráðdeild og högværð verða vonandi lykilorðin í Nýja-Íslandi. Auðvitað er gott að bera höfuðið hátt en ekki svo hátt að það rigni upp í nefið á okkur.

Halla: Ég svo sammála en ég vona að við missum ekki kjarkinn, þorið og áráðnina þó við þurfum að nýta aðra eiginleika líka. Við þurfum verulegan kjark til að takast á við þetta risastóra verkefni sem við stöndum frammi fyrir og það þurfum við að gera öll saman og hugsa um heildina.

Björn: Er vænlegt og líklegt að nú verði gefinn afsláttur af lögum og reglum til dæmis um umhverfismat, samkeppnissjónarmið og annað í þeim dúr?

Ásgeir: Hvað varðar samkeppnis-

sjónarmið í bankarekstri þá liggur fyrir að um leið og krónan fer skapast miklu meiri möguleikar á sameiningu banka. Grundvöllur fyrir verðmyndun á krónunni var að hafa bankana þrjá sem voru á milli-bankamarkaði til þess að mynda verð á krónunni. Þegar evran kemur hverfur sú þörf og um leið skapast grundvöllur fyrir aukinni samkeppni að utan.

Ég er ekki hrifinn af að slaka á kröfum varðandi umhverfismálin en aðalmálið nú er að stöðva mögulegt niðursog í kerfinu þegar neysla og fjárfesting minnka mjög hratt og lágmarka tjónið í efnahagslífinu. Í því samhengi verðum við að taka ákvarðanir með hagsmuni þjóðarinnar í huga.

Sigríður: Það er fráleitt að ætla sér að slaka á kröfum meðan við erum að byggja nýtt Ísland og ég efast um að álfyrirtækin gætu unað við slíkt. Ég óttast álverslausnir vegna þess að bæði erum við með það menntaða þjóð að við eigum ekki að þurfa á þeim að halda og við ættum að nýta orkuna á margbreytilegri hátt. Auk þess eigum við ekki álfyrirtækin og peningarnir fara úr landi.

Guðni: Álfyrirtækin greiða háa skatta.

Björn: Og skapa störf.

Sigríður: Já, en aðallega á landsbyggðinni. Það eru þremur þúsundum færri konur á landsbyggðinni en karlar og þar vantar störf fyrir menntaðar konur. Þar sem konur

eru þar þrífst líf. Við verðum að hugsa þetta í stærra samhengi og náttúran er til lengri tíma litið stóra kapitálið okkar.

Gömul indjávíska segir að við eigum að hugsa um sjö kynslóðir. Þrjár kynslóðir fyrir aftan okkur og næstu þrjár kynslóðir. Að þessu verðum við að huga og við megum ekki færa skuldir yfir á næstu kynslóð. Okkar kynslóð stendur frammi fyrir því ofboðslega verkefni að sjá til þess að börnin okkar geti eignast eitthvað og við megum ekki ganga á landið og náttúruna.

Ég vona að við Íslendingar höfum auðmýkt og vit til að leita til færustu aðila og okkur vitrara fólks.

HALLA TÓMASDÓTTIR

Þetta voru sjálfstökumenn. Launin þeirra voru komin úr hófi, þetta var komið út í algjört rugl og við og næsta kynslóð eigum að borga reikninginn.

SIGRÍÐUR ÞORGEIRSDÓTTIR

